

“Hem de provar de canviar el gust

del públic”

Ennio Bispuri (Roma, 1943) és, des de l'11 de setembre del 2000, el nou director de l'Istituto Italiano di Cultura de Barcelona. Un filòsof apassionat pel pensament revolucionari de Nietzsche i un cinèfil especialitzat en l'univers còmic i profund del genial Totò. Ha viscut a cavall d'Amèrica i Europa fent d'ambaixador de la cultura italiana.

E an dit que vostè va arribar la seu de l'Istituto Italiano di Cultura de Barcelona l'11 de setembre de l'any passat i que s'ho va trobar tot tancat sense saber per quin motiu.

—Així va ser! Sap, vaig pensar que era molt estrany que a Barcelona ningú no treballés un dilluns. Evidentment, encara no en sabia res, de la simbòlica data de la diada nacional. Després vaig anar al consolat italià i també era tancat. Aleshores vaig adonar-me que es respirava una certa atmosfera festiva pels carrers de la ciutat, semblava que fos diumenge.

—Com a responsable en la difusió de la cultura italiana al món, ha tingut l'oportunitat de conèixer en primer terme realitats molt diferents.

—Fa pocs mesos que acabo de tornar de Moscou, on dirigia l'Istituto Italiano de la capital russa. Abans vaig ser a Santiago de Chile, Alger, Colònia i Stuttgart. Aquest ha estat el meu itinerari professional i vital. Recordo amargament l'època que em va tocar viure a Algèria. Només m'hi vaig quedar un any (el 1993) i la veritat és que van succeir coses terribles. Llavors començava a proliferar un incipient terrorisme contra els estrangers i vaig arribar a tenir amenaces de mort. Aleshores vaig enviar els meus fills i la dona a Roma i vaig marxar d'allí tan aviat com vaig poder.

—Es va llicenciar en filosofia i l'any 1980 va publicar un assaig sobre el pensament crític i desmitificador de Nietzsche. Què li interessa d'aquest filòsof?

És el punt del pensament modern. Tanca l'època de la filosofia occidental i inaugura un nou pensament modern. Conceptes com l'antisistema, l'allunyament de la religió, la laïcització de l'estat o la formació del superhome (l'home que s'ha alliberat de les estructures que governen el món social) són per a mi els pilars fonamentals d'una manera renovada de mirar les coses. En el meu llibre reinterpreto Nietzsche com un pensador inscrit en el pensament oriental.

—La seva formació és filosòfica però la seva gran devoció és el cinema.

—I tant! Vaig escriure la meua tesi de llicenciatura l'any 1967 a l'entorn del llenguatge cinematogràfic. Dins de la carrera de filosofia, vaig escollir l'estètica i el llenguatge del cinema. En aquells anys, parlar de cinema en sentit estètic, filosòfic i cultural era una cosa rara.

—I va conèixer Federico Fellini.

—Vaig escriure dos llibres a l'entorn del seu mestratge com a director de cinema i gran creador en termes generals, un dels quals es titula *Federico Fellini e il sentimento latino della vita*, i l'altre *Interpretare Fellini*, que es pot consultar a Internet. Conservo moltes cartes personals de Fellini, un ésser que per a mi ha estat, sens dubte, una de les figures centrals de tota la meua vida. Vam arribar a ser grans amics.

—També queda fascinat per l'energètica personalitat del gran actor còmic Totò.

—És una de les més grans figures universals de l'escena i la interpreta-

“He interpretat Nietzsche com a filòsof de l’alliberament. En aquest sentit, Totò també ens permet d’alliberar-nos sempre que ens convida a prendre’ns la vida amb un somriure”

ció, tot i ser de Nàpols i posseir un intensíssim esperit del sud. Però estic del tot convençut que es tracta d’una figura que representa tota la humanitat. En Totò es troben tots els homes, els que han sofert però que després sabran riure’s dels propis patiments. Aquesta és la seva grandesa. La veritat és que no és gaire conegut arreu perquè no es pot doblar, parla d’una manera molt pròpia, amb girs lingüístics napolitans absolutament locals. L’he sentit traduït al francès i l’alemany i no m’ha fet cap gràcia, perquè no transmet res.

—Quina relació es pot establir entre Totò i Nietzsche?

—De fet la realitat genera infinites i insospitades connexions. He interpretat Nietzsche com a filòsof de l’alliberació. En aquest sentit i segons el meu criteri, Totò també ens permet d’alliberar-nos sempre que ens convida a prendre’ns la vida amb un somriure.

—Es considera un defensor dels valors i de l’esperit de la Mediterrània?

—Rotundament sí! He viscut diversos anys a Alemanya i, tot i trobar-m’hi prou bé, he arribat a patir molt. Quan anava a un bar no podia parlar amb ningú. Als països del nord d’Eu-

ropa no pots parlar amb un cambrer, ell és allí per servir-te i res més. Recordo molt vivament que sempre que tornava a Itàlia, en creuar la frontera, com qui diu, ja em posava a parlar amb tothom, amb l’escombriaire, el cambrer, el forner... Aquesta facilitat de comunicació immediata, la trobo especialment desenvolupada a Nàpols, una ciutat que adoro. Compres un quilo de tomàquets i acabes parlant amb tothom com si fossin amics de tota la vida. Aquesta és la bellesa i la grandesa del Mediterrani. He pogut comprovar que a Barcelona també passen coses d’aquestes. Sap, m’agrada sentir les veus pels carrers, no com en el nord on tot és silenci.

—Totò és un gran símbol mediterrani en aquest sentit.

—És clar! Ell representa tots aquests valors en estat pur. Un dels punts més fascinants de Totò és el fet que no reconeix les jerarquies. És especialista en crear desordre constantment. És capaç de riure’s dels nobles i de poderosos. Per exemple, a Alemanya, vaig fer projectar el film de Totò *Guardie e ladri*, la història d’un lladre que ha de ser arrestat per un *carabiniere*. Doncs bé, al final de la pel·lícula tots dos es fan amics perquè el policia comprèn els problemes que té el lladre, un pobre diable que roba per alimentar la seva família. Així, el policia diu a Totò que no el vol arrestar. Totò, el lladre, li diu que sí, que ha de fer-ho, perquè si no perdrà el seu lloc de policia. El cas és que els alemanys que van veure la pel·lícula no comprenien que el policia es questionés la possibilitat de no arrestar el lladre. Em deien: “El policia ha d’arrestar el lladre perquè és la seva obligació, la seva feina.” En el món mediterrani aconseguim fins i tot que un policia perdoni un lladre per motius humans.

—En el fons, més enllà d’un policia i un lladre, es tracta, senzillament, de dos homes, un enfront de l’altre.

—Acaba de fer diana! Són dos homes i prou, dos éssers humans davant l’inescrutable misteri de la vida. En el món nòrdic, les jerarquies sovint oculten les relacions humanes i prevalen per damunt de tot, i això és molt

trist. El món mediterrani funciona d’una altra manera, sense individualismes excessius. Sabem que no podem abandonar la persona del costat i que cal resoldre els problemes de manera conjunta. Doncs bé, Totò, a més de fer tot això, sempre ens regala un gran somriure.

—S’ha produït un canvi social i cultural molt pronunciat les darreres dècades pel que fa als vincles amb Itàlia. Si ara vas a una botiga de discos a Barcelona i vols comprar les darreres produccions de música italiana no les trobes.

—Sí és cert! És, senzillament, una qüestió de mercat. Si la gent no ho demana, les botigues no ho tenen. Això depèn directament del gust del públic. La indústria del cinema americà s’ho ha empassat tot. El públic només veu films americans, escolta música americana i llegeix *best-seller* americans. Ara bé, hem de procurar entre tots provar de canviar el gust del públic. Perquè si només ens alimentem amb films americans correm el greu perill de tornar-nos imbècils! Cal una voluntat decidida per canviar aquesta mena d’hàbits tan nocius. Com a institut de cultura, tenim l’objectiu de desenvolupar i apostar per una cultura de qualitat. Bones traduccions italianes en català i castellà, projeccions de pel·lícules italianes, conferències, debats... Cal atreure l’atenció de la gent cap a les coses de veritat.

—Segur que és conscient que la seva és una lluita contra corrent!

—Sí, precisament per això cal fer-ho encara amb més energia. El problema és que en el nostre món quotidià del dia a dia ens bombardegen per totes bandes amb les poderoses armes que llança la indústria cultural de l’èfimer. Cal que ensenyem a la gent que hi ha altres maneres de cultura. A més, crec que la gent algun dia es cansarà de tanta estupidesa! Mai no he comprès, per exemple, quin és l’èxit del *Grande Fratello* (*Gran Hermano*).

—Les activitats que vostès realitzen des de l’Istituto fomenten el coneixement i l’interès per la cultura italiana. Quines accions són les més efectives per assolir els objectius que es proposen?

—Hi ha dos tipus d’activitats per

promoure la cultura italiana a Catalunya. Una d'aquestes és portar aquí grans noms com Pavarotti o Umberto Eco. Ara bé, per a mi això és un sistema superficial que no crea res de veritat. En canvi, nosaltres creiem en coses que a primera vista poden ser menys evidents, però que perviuen en el temps i creen estructures: la traducció en català d'una gran obra italiana, un cicle de conferències, la col·laboració amb un museu... Crec que les coses realment importants són les que no es veuen, paradoxalment, les coses que deixen una estela i que serveixen a les generacions futures. Un exemple prou il·lustratiu: estem fent un curs a l'entorn de *La divina commedia* de Dante Alighieri, un cicle que durarà uns deu anys. Cada dimecres de mes comentem un cant de l'obra, discutit i analitzat per veritables especialistes en la matèria. Puc dir-li que, objectivament, aquesta mena d'iniciatives desperten grans passions entre la gent.

—Parlant de *La divina commedia*, la traducció de Joan Francesc Mira té molt èxit. Què en pensa?

—És una molt bona traducció. Una altra bona traducció que està a punt de sortir és la de Francesco Ardolino de *Bestie*, de Federico Tozzi.

—I què li sembla la controvertida traducció al català d'*Il Zibaldone dei pensieri*, de Leopardi, feta per Assumpta Camps?

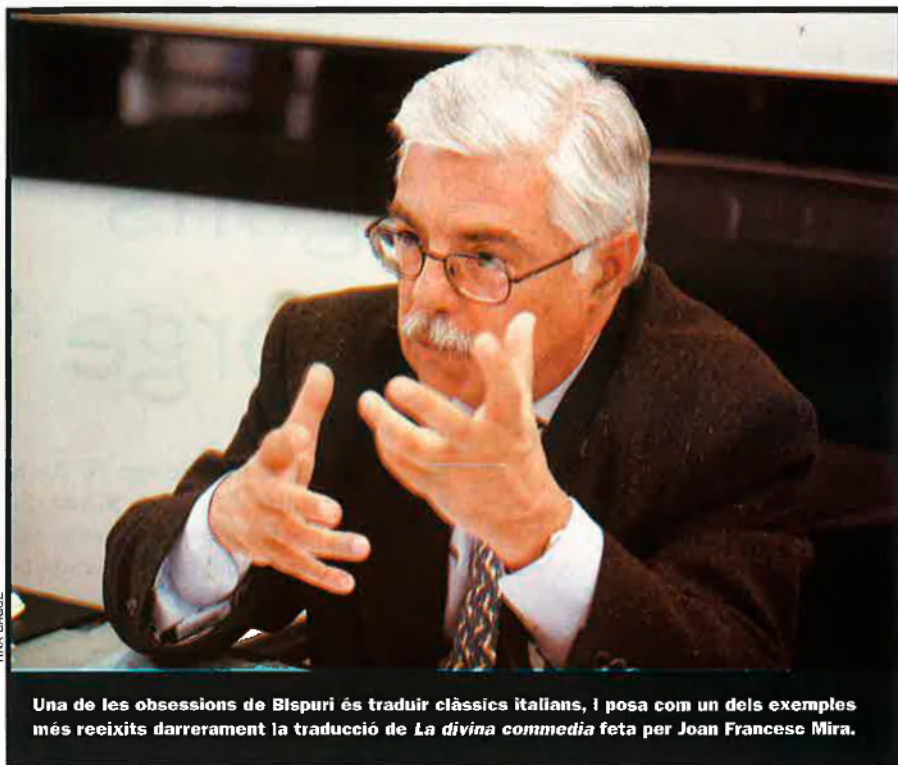
—No conec aquesta versió.

—Parlem de política a través de la cultura. Què en pensa de Silvio Berlusconi com a personatge influent en l'esfera pública?

—No tinc cap notícia respecte a Berlusconi com a home de cultura. Només el conec com a emprenedor i ara com a polític. Cal tenir en compte que el 90% dels intel·lectuals italians són d'esquerres. Per tant, no crec que aquest sector pugui ajudar-lo gaire.

—Com veu el present i el futur d'una Itàlia capitanejada per un responsable polític que controla els principals mitjans de comunicació? No li sembla, a escala sociocultural, un escenari perillós?

—Personalment, penso que es tracta d'un fenomen que cal estudiar a fons

TINA BAGUÉ

Una de les obsessions de Bispuri és traduir clàssics italians, i posa com un dels exemples més reeixits darrerament la traducció de *La divina commedia* feta per Joan Francesc Mira.

i resoldre. Hi ha un risc evident. Ara bé, cal deixar obertes les portes per resoldre aquest problema. Itàlia és un país d'una gran cultura, d'antigues tradicions i d'una gran presència al món. De tant en tant guanyem un Oscar pel nostre cinema o bé ens concedeixen un premi Nobel pels nostres escriptors i científics. El perill rau, essencialment, en l'esfera dels valors. Si es vulgaritza la vida política i social d'Itàlia a escala cultural, si la gent només pensa a guanyar diners i a anar de vacances, a comprar-se el nou automòbil i viure amb objectius purament consumistes, és evident que la cultura se'n va en orris. En aquest trist escenari, tindríem una escola que només educa en relació amb la competitivitat, un món en el qual només té valor el plaer i el benestar, els diners i l'èxit, i tot això no és cultura.

—En quina direcció creu que avança el sistema de valors dels italians?

—Hi ha una part important del sud italià que ha mantingut intacte l'àmbit de la família o els grans valors com la solidaritat i el respecte cap els altres. Ara bé, també crec que aquests valors a poc a poc s'estan disgregant, mentre emergeixen en el seu lloc al-

tres conceptes com ara l'èxit. Avui les dones no volen lligar-se sentimentalment perquè sovint prefereixen la seva carrera a la maternitat. Cal veure quins són els avantatges i els costos d'aquestes noves visions de la vida.

—Vostè és un home ric en històries, coneixedor de fascinants tradicions italianes. Creu que hi ha alguna anècdota prou significativa que ens ajudi a il·lustrar tot el que ha dit?

—M'acaba de venir a la ment el vell costum del *caffè sospeso* (el cafè suspès). Encara avui dia podem entrar a un bar de Nàpols, prendre un cafè i pagar-ne dos. L'altre cafè (el que hem pagat però que no hem près) queda anotat a la caixa per a una altra persona. D'aquesta manera, quan algú altre passa i demana si hi ha un *caffè sospeso*, el cambrer li serveix un altre cafè sense que l'hagi de pagar. Com que el cafè és tan important per als napolitans, tots els que poden no s'estan d'oferir-lo a un desconegut a través d'aquest antiquíssim ritual. És un bell acte simbòlic de generositat. Coses com aquesta mai no passen a llocs com Berlín o Estocolm.

David Escamilla